

קבלו תכנון כולל

חשיבות התכנון הכולל של הביקורת החיצונית מקבלת משנה תוקף בשנים האחרונות. במאמר זה מוצג לראשונה מודל לתכנון כולל שכזה

< הרצל פטל, טל פטל, יפעת פטל-רייך

מטרת ביקורת דוחות כספיים היא להגביר את רמת האמון בדוחות מצד משתמשים שעבורם מיועדים הדוחות. מטרה זו מושגת "על ידי חוות דעת של רואה החשבון המבקר בשאלה אם הדוחות הכספיים משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם למסגרת הדיווח הכספי המתאימה", כלשון סעיף 3 לתקן ביקורת 110 ("מטרות ראשיות של רואה החשבון המבקר ועריכת ביקורת בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל"). דברים אלו משמשים כמעטפת מקצועית, כדברי השופטת רות שטרנברג-אליעז בפס"ד רייכרט משנת 2002: "המצב הקיים, בו התרחשו באין מפריע מעשי מרמה בתשקיף ובדוחות הכספיים, עלול להביא לפגיעה באמון המשקיעים בשוק ההון. הדוחות הכספיים והתשקיף הם כלים חשובים במעלה. הם המקשרים בין החברה לבין הציבור ועל בסיסם מתנהל גיוס ההון. בלעדי אמון הציבור בדוחות הכספיים, אין תקומה לשוק ההון. מכאן הצורך לוודא תקינותם של דוחות אלה, למען תקינותו ויציבותו של שוק ההון. מכאן אף הצורך להבטיח כי אלה שתפקידם לבקר את הדוחות הכספיים יבצעו את המוטל עליהם נאמנה" (ת"א 1145/95).

אחריותו של המבקר כוללת גם חשיפה של הצגות מוטעות מהותיות בדוחות הכספיים, בכפוף למגבלות מובנות של הביקורת ומבחן רואה החשבון המבקר "הסביר", וכל-שון סעיף 5 בתקן ביקורת 110: "תקני הביקורת דורשים מרואה החשבון המבקר, כבסיס לחוות דעתו, להשיג מידה סבירה של

רו"ח פרופ' הרצל פטל, דיקן הפקולטה לניהול במרכז האקדמי לב. רו"ח טל פטל, דוקטורנט ומרצה באוניברסיטת בר-אילן. רו"ח יפעת פטל-רייך, מרצה לביקורת במסודות אקדמיים

ביטחון שאין בדוחות הכספיים בכללותם הצגה מטעה מהותית, בין עקב טעות ובין עקב תרמית".

אשר על כן, על המבקר להשיג ראיות ביקורת נאותות עליהן הוא יוכל להסתמך בבואו לגבש את דעתו על נאותות הדוחות הכספיים. על מנת שהמבקר יוכל להשיג את אותן ראיות ביקורת נאותות, עליו לתכנן את הביקורת בהתאם.

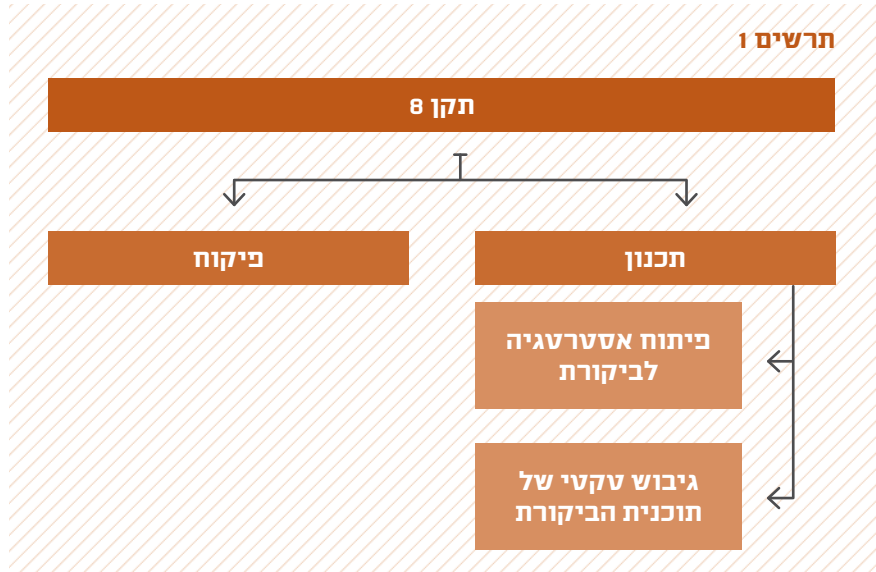
תקני אב לביקורת ודיווח

תקני אב לביקורת ודיווח 8 ו-9 של לשכת רואי חשבון קובעים:

"8. עבודת הביקורת תתוכנן כיאות ואם רואה החשבון מסתייע בעוזרים יקיים פיקוח נאות עליהם.

"9. רואה החשבון יערוך סקר על מידת הבקרה הפנימית הקיימת בגוף המבוקר להלכה ולמעשה, ויביאנה בחשבון בעריכת

תוכנית הביקורת וקביעת היקף הבדיקות". ניתן לומר, כי אין לראות בתוכנית הביקורת את יעדה של הביקורת ואין היא אלא כלי עזר לעריכתה. בתוכנית הביקורת יפורטו הנהלים הדרושים לביצוע; בקביעתה יובאו בחשבון ממצאי סקר הבקרה הפנימית, מידת הניסיון של עוזרי המבקר וממצאי ביקורת קודמת. תוכנית הביקורת תהיה כללית או מפורטת לפי הנסיבות, והיא חיונית בכל מקרה שהביקורת נעשית על ידי צוות העובדים. משמע, שעל המבקר לרכוש הבנה מספקת של המערכת החשבונאית ומערכת הבקרה הפנימית כדי לתכנן את הביקורת ולפתח גישת ביקורת מועילה (אפקטיבית). ניתן לסכם את גישת המקצוע באשר לתפקידו החשוב של התכנון הכולל של הביקורת בדרך לגיבוש חוות דעת נכונה ורלוונטית בנסיבות כלשונם של סעיפים 15-17 בתקן ביקורת 110: ספקנות מקצועית: על רואה החשבון

ולא רואים משם".

תכנון הביקורת

תקן אב לביקורת 8 מתקני הביקורת והדיווח של הלשכה כולל שני מרכיבים שהם: התכנון והפיקוח ניתן לתאר את תקן אב לביקורת 8 כמוצג בתרשים 1.

תקן ביקורת 74 של לשכת רואי חשבון בדבר "תכנון הביקורת" מגדיר "תכנון" כפי-תוח אסטרטגיה כללית וגישה מפורטת בגין האופי, העיתוי וההיקף הצפויים של הביקורת. המבקר מתכנן לבצע את הביקורת בעילות ובעיתוי המתאים.

תכנון נאות של עבודת הביקורת מסייע להבטחת הקדשת תשומת לב ראוייה לתחומים חשובים לביקורת; לזיהוי בעיות פוטנציאליות; לחלוקה נכונה של העבודה בין העוזרים; לתיאום עם מבקרים אחרים (חברות-אם וחברות-בנות במאוחד) ועם מומחים המבצעים עבודה באותה עת.

תקן ביקורת 74 מוסיף, כי היקף התכנון ישנתה בהתאם לגודלו של הגוף המבוקר, המורכבות של הביקורת, והניסיון וההיכרות של המבקר עם הפעילות של הגוף המבוקר.

"ההכרה וההבנה של פעילות הגוף המבוקר מהווה חלק חשוב של תכנון הביקורת. הידע של המבקר אודות פעילות הגוף המבוקר מסייע בזיהוי אירועים, עסקאות

– הסיכון שהנהלים המבוצעים על ידי רואה החשבון המבקר כדי להקטין את סיכון הביקורת לרמה נמוכה קבילה לא יזהו הצגה מוטעית שקיימת ושיכולה להיות מהותית, בין כשהיא נשקלת בנפרד ובין כשהיא נשקלת במצטבר עם הצגות מוטעיות אחרות".

סיכון הביקורת תופס כיום מקום מרכזי בחיי המקצוע, שכן הוא קיים גם בשל המגבלות המובנות בביקורת, או במילים אחרות: בשל אופי עבודתו של המבקר. הדבר בא לידי ביטוי אף בפסיקת ההיקף שבדוח רואה החשבון המבקר, בה נאמר:

"על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית... בחינה של כללי החשבונאות שישמשו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדיקטוריון וההנהלה של החברה".

כדי להקטין את רמת סיכון הביקורת, על רואה החשבון המבקר להיערך נכונה לקראת תכנון כולל של הביקורת ולאחריו לקביעת תוכנית הביקורת. כפי שמשמע מהאמור לעיל, תוכנית הביקורת צריכה לכלול מרכיב גמיש המאפשר לרואה החשבון המבקר לאמוד את סיכון הביקורת בכל מהלך ביצוע הביקורת כדי לתת מענה הולם לצרכים העולים אגב ביצוע הביקורת, על משקל הפתגם: "ישנם דברים שרואים מאן

המבקר לתכנן ולבצע את הביקורת בגישה של ספקנות מקצועית, המכירה בכך שיכולות להתקיים נסיבות הגורמות לכך שתהיה בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית.

שיקול דעת מקצועי: על רואה החשבון המבקר להפעיל שיקול דעת מקצועי בתכנון ובביצוע ביקורת של דוחות כספיים. "ראיות ביקורת נאותות וסיכון ביקורת: על מנת להשיג מידה סבירה של ביטחון, על רואה החשבון המבקר להשיג ראיות ביקורת נאותות על מנת להקטין את סיכון הביקורת לרמה נמוכה קבילה, ועל ידי כך לאפשר לרואה החשבון המבקר להסיק מסקנות סבירות שעליהן תתבסס חוות דעתו".

הערכת סיכונים

תקן ביקורת 110 מעלה נדבך נוסף בתכנון הביקורת והוא "סיכון הביקורת" (Risk Audit), המוגדר בו כך: "הסיכון שרואה החשבון המבקר ייתן חוות דעת בלתי ראוייה אשר אינה נותנת ביטוי לכך שיש בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. סיכון ביקורת הוא פונקציה של הסיכונים להצגה מוטעית מהותית (ראה (יג) להלן) ולא-זיהוי (ראה (יא) לעיל).

(יג) סיכון להצגה מוטעית מהותית (Risk of material misstatement) – הסיכון שיש בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית טרם ביצוע הביקורת. סיכון זה מורכב משני מרכיבים, המתוארים להלן ברמת המצג (at the assertion level):

1. סיכון מובנה (Inherent risk) – הרגישות של מצג לגבי סוג עיסקה, יתרת חשבון או גילוי, להצגה מוטעית שיכולה להיות מהותית, בין כשהיא נשקלת בנפרד ובין כשהיא נשקלת במצטבר עם הצגות מוטעיות אחרות, לפני שמובאות בחשבון בקרות קשורות כלשהן.

2. סיכון בקרה (Control risk) – הסיכון לכך שהצגה מוטעית שיכולה להיות במצג לגבי סוג עיסקה, יתרת חשבון או גילוי, ושיכולה להיות מהותית, בין כשהיא נשקלת בנפרד ובין כשהיא נשקלת במצטבר עם הצגות מוטעיות אחרות, לא תימנע במועד, או שלא תזוהה ותתוקן במועד, על ידי הבקרה הפנימית של הישות.

(יא) סיכון אי-זיהוי (Detection risk)

- א. ההערכות הצפויות של הסיכון המור־בנה ואלה הקשורים לבקרה והזיהוי של תחומי ביקורת משמעותיים.
- ב. הקביעה של רמות מהותיות לצורכי ביקורת.
- ג. האפשרות של הצגה מוטעית מהותית, כולל ניסיון העבר בקשר לכך או מעשי מירמה.
- ד. הזיהוי של תחומי חשבונאות מור־כבים, כולל אלה הכרוכים באומדנים בחשבונאות.

אופיים של נוהלי הביקורת, עיתויים והיקפם

- א. אפשרות שינוי הדגש לגבי תחומי ביקורת מסוימים.
 - ב. ההשפעה של מידע טכנולוגי על הביקורת.
 - ג. השפעתה הצפויה של הביקורת הפני־מית על נהלי ביקורת חיצוניים.
- תיאום, הכוונה, פיקוח וסקירה**
- א. מעורבותם של מבקרים אחרים בביקורת של מרכיבים מסוימים כגון חברות־בנות, סניפים ואגפים.
 - ב. מעורבותם של מומחים.
 - ג. פעילות במספר מקומות.
 - ד. דרישות כוח אדם.

עניינים אחרים

- א. האפשרות שמוסכמת העסק החי עשויה לעורר סימני שאלה.
- ב. מצבים המחייבים תשומת לב מיוחדת, כגון קיומם של צדדים קשורים.
- ג. תנאי ההתקשרות ואחריות חוקית כלשהי הקשורה בכך.
- ד. האופי והעיתוי של דיווחים או תקשורת אחרת עם הגוף המבוקר הצפויים במסגרת ההתקשרות.
- מהאמור לעיל עולה, כי רק לאחר שהמ־בקר הצליח למפות את הערכת הסיכונים ולאורה לגבש אסטרטגיה כוללת של הבי־קורת לפיה למד היכן לשים דגש בביקורת (היכן נקודות התורפה במערכי החשבו־נאות והבקרה הפנימית), כיצד להקצות את משאבי העבודה ואפשרות הפיקוח על העוז־רים וכדומה – רק אז ביכולתו לגשת לפיתוח הטקטי של עבודת הביקורת, דהיינו הכנת תוכנית הביקורת.
- במילים אחרות: רק לאחר שהמבקר הכיר את העסק, למד את המערך החשבו־נאי ומערך הבקרה הפנימית, בחן את סיכוני

כדי להקטין את רמת סיכון הביקורת, על רואה החשבון המבקר להיערך נכונה לקראת תכנון כולל של הביקורת ולאחריו לקביעת תוכנית הביקורת. תוכנית הביקורת צריכה לכלול מרכיב גמיש המאפשר לרואה החשבון המבקר לאמוד את סיכון הביקורת בכל מהלך ביצוע הביקורת כדי לתת מענה הולם לצרכים העולים אגב ביצוע הביקורת

שלו, כולל שינויים שחלו ממועד הביקורת הקודמת.

ג. הרמה הכללית של כישורי ההנהלה.

הבנת מערכות החשבונאות והבקרה הפנימית

- א. המדיניות החשבונאית המיושמת על ידי הגוף המבוקר ושינויים שחלים בה.
- ב. ההשפעה של פרסומים חדשים בחש־בונאות או בביקורת.
- ג. הידע הכולל שנצבר בידי המבקר לגבי מערכות החשבונאות ומערכות הבקרה הפנימית והדגש שיש לתת לבחינתן של בדי־קות של בקרה ונהלים מבססים.

סיכון ומהותיות

ונהלים שעשויים להיות להם השפעות מהותיות על הדוחות הכספיים.”

תכנון כולל של הביקורת

תקן ביקורת 74 קובע, כי בעת התכנון הכולל של הביקורת על המבקר להביא בחשבון, בין היתר, את העניינים הבאים:

הכרת הפעילות

- א. גורמים כלכליים כלליים ומאפיינים ענפיים המשפיעים על פעילותו של הגוף המבוקר.
- ב. מאפיינים חשובים של הגוף המבוקר, עסקיו, ביצועיו הכספיים ודרישות הדיווח

בעת קיומו של מנגנון בעל בקרה פנימית נאותה, יכול המבקר להניח שביעולה בודדת מתוך מכלול שלם של אותו סוג של פעילות תבוצע תמיד באותו אופן. לא ניתן לומר שבמקום בו קיים מנגנון שכזה, אין שום חשש לאי סדרים והונאות, אך בהחלט ניתן לומר, כי החשש קיים במידה פחותה

ככל שהעסק המבוקר גדול יותר, כן ישאף יותר רואה החשבון המבקר להסתמך על הבקרה הפנימית. לאור זאת, בעסקים גדולים הוסטה הבדיקה לכיוון אחר - לא נבדקים רק המסמכים אלא גם ובעיקר השיטה והנהלים, וזאת למעשה בדיקת הבקרה הפנימית

רק לאחר שהמבקר הכיר את העסק, למד את המערך החשבונאי ומערך הבקרה הפנימית, בחן את סיכוני הביקורת והמהותיות ומיפה את הערכת הסיכונים, למד איזה נוהלי ביקורת מתאימים לאופי העסק והיקפו - רק אז הוא ניגש לשלב הבא של הכנת תוכנית הביקורת

שגם פעולות הרכש הנוספות והדומות יתבצעו בהליך דומה. לא ניתן לומר שבמקום בו קיים מנגנון שכזה, אין שום חשש לאי סדרים והונאות, אך בהחלט ניתן לומר, כי החשש קיים במידה פחותה.

בעסק גדול ובעל הרבה מאוד פעולות, לא תיתכן בדיקה בדידה של התוצאות כפי שניתן היה לצפות שיתקבלו אצל מבוקרים קטנים. לכן, ככל שהעסק המבוקר גדול יותר, כן ישאף יותר רואה החשבון המבקר להסתמך על הבקרה הפנימית. לאור זאת, בעסקים גדולים הוסטה הבדיקה לכיוון אחר - לא נבדקים רק המסמכים אלא גם ובעיקר השיטה והנהלים, וזאת למעשה בדיקת הבקרה הפנימית.

השימוש הרב בטכניקות של דגימה

הנתונים הם רבים ולא ניתן לבדוק אותם בשלמותם בעלות סבירה ובזמן סביר, ולכן קיימת הסתמכות גדלה והולכת על שיטות דגימה סטטיסטית. על מנת שהמבקר יוכל להיחשב כמייצג את הנתונים, יש לבחור אותם בקפידה, תוך שימוש בכלים סטטיסטיים, ולא ניתן לבחור את המדגם בצורה מקרית, המסתמכת על "מזל". הכל צריך להיות מתוכנן, בדוק וערוך מראש.

שינוי במושגי הביקורת - הביקורת המחזורית

כיום מקובל לקיים בחברות גדולות ביקורת מחזורית - רב-שנתית. כשמדובר בחברה גדולה במיוחד, לדוגמה קונצרנים, לא ניתן לבצע בעלות סבירה בדיקה נוקבת ומעמיקה של כל הסעיפים בכל הדוחות הכספיים מדי שנה בשנה. לכן, נערכת מדי שנה בדיקה סבירה של כל סעיפי הדוחות הכספיים, וביקורת מעמיקה ויסודית של כל אלה נפרשת על פני מספר שנים; זוהי המחזוריות.

בכל שנה, על פי תכנון שנתי מראש, ייבדקו סעיפים מסוימים בבדיקה יסודית ומקיפה, כך שבתקופת מחזור של מספר שנים מוגדר תושלם בדיקתם המלאה של כל הסעיפים, לדוגמה: בשנה אחת ייבדקו ביסודיות סעיף רכוש קבוע במאזן וסעיף ההכנסות בדוח רווח והפסד, ובשנה העוקבת ייבדקו סעיפי רכוש שוטף במאזן וסעיפי הוצאות בדוח רווח והפסד, וכן הלאה עד סיום המחזוריות.

ביקורת מסוג זה היא כורח המציאות אצל מבוקרים גדולים בעלי היקף פעי-

הביקורת והמהותיות ומיפה את הערכת הסיכונים, למד איזה נוהלי ביקורת מתאימים לאופי העסק והיקפו - רק אז הוא ניגש לשלב הבא של הכנת תוכנית הביקורת.

ההכרה בחשיבות תכנון הביקורת

חשיבות תכנון הביקורת קיבלה משנה תוקף בשנים האחרונות מהסיבות שיפורטו להלן. עסקים התרחבו, קיימות חברות בינלאומיות ורב-לאומיות, קיימים רואי חשבון משותפים ולכן לא ניתן לבוא למבוקר ולבדוק 100% מהרשומות החשבונאיות ולהכין חוות דעת. לכן, תכנון הביקורת חייב להיות מתורכנן בקפידה.

ההסתמכות הגדלה והולכת על הבקרה הפנימית

אצל מבוקרים שהם חברות גדולות וקונצרנים, לא ניתן ליישם טכניקות ביקורת שהיו מקובלות בעבר בעסקים קטנים יותר. כובד המשקל של הבדיקה הוסט לבדיקת הבקרה הפנימית: בדיקה האם יש לגוף המבוקר את התנאים והנהלים ואת המבנה הארגוני המאפשר קיום סדרי מינהל וביקורת תקינים. בבדיקות אלו יש לברר האם קיימת מערכת של בקרה פנימית המבטיחה, לדוגמה, כי:

- < פעולות שמבצע עובד אחד נבדקות על ידי פעולות שמבצע עובד אחר.
- < קיימת חלוקה של תפקידים ואין ריכוז של סמכויות.
- < קיימת רוטציה בתפקידים למניעת מצב של "התבצרות" עובדים בתפקידים.
- < קיימת מחלקת ביקורת פנימית, כך שהחברה מקיימת פיקוח עצמי.

כאשר קיים מנגנון כזה, יכול המבקר לערוך בדיקות מדגמיות כשהוא יוצא מהנחה, כי פעולות דומות מקבלות טיפול דומה, הן בהרכב ותכולת המסמכים והן בדרכי אישורם והפיקוח עליהם.

בעת קיומו של מנגנון בעל בקרה פנימית נאותה, יכול המבקר להניח שפעולה בודדת מתוך מכלול שלם של אותו סוג של פעילות תבוצע תמיד באותו אופן. לדוגמה: אם פעולת רכש מסוימת התבצעה בהליך של מכרז, חוזה, אישור גורם מוסמך, בדיקת איכות, אישור כניסה למחסן, בדיקת חשבון, תשלום במועד ובהמחאה וכו' - ניתן להניח

ניתן, תוך תכנון מראש, למקד בדיקות שנע־רכות במהלך הביקורת לצרכים נוספים. לדוג־מא בתחום המיסוי: דוח ההתאמה המוגש למס הכנסה נערך על ידי המבקר. תכנון נכון יכול לחסוך את הצורך בבדיקות כפולות, אם תוך מהלך הביקורת לצורכי מתן חוות דעת על הדוחות הכספיים יבוצעו גם בדיקות הנדרשות לצורך דוח ההתאמה. באופן דומה יכול המבקר להיעזר בתכנון נאות כדי לשפר ולייעל את מערך הבקרה הפנימית וכדומה. הסיבות שנמנו לעיל גורמות לצורך בתכנון, שבעקבותיו תוכן תוכנית ביקורת כתובה אשר חלקה יהיה קשיח וחלקה האחר יהיה גמיש, משום שלעולם לא ניתן לצפות את המציאות. המציאות חזקה מכל, ולכן יש להשאיר מרחב פעולה ושיקול דעת למבקרים ולא להגביל אותם למסמרות קבועות מראש (ראו תרשים 2).

רק לאחר שהמבקר הצליח למפות את הערכת הסיכונים ולאורה לגבש אסטרטגיה כוללת של הביקורת לפיה למד היכן לשים דגש בביקורת, כיצד להקצות את משאבי העבודה ואפשרות הפיקוח על העוזרים וכדומה - רק אז ביכולת לגשת לפיתוח הטקטי של עבודת הביקורת, דהיינו הכנת תוכנית הביקורת

אם בעבר עסקו מסכר עובדים בבדיקת רצף של חשבונות או השוואות בין קבלות לחשבונות, וניתן בתוך זמן קצר לקבל דוחות של חוסר ברצף של חשבונות שבוטלו, של קבלות שאין לגביהן חשבונות וכו'. במצב זה, יכול המבקר החיצוני להתרכז בחריגים. תכנון נכון ויעיל מראש של ביקורת בדרך זו יבטיח ביקורת יעילה, חסכונית, אמינה וטובה יותר.

ניצול יעיל של שעות עבודת המבקרים

כיום, לאור דרישות של הבורסה ושל רשות ניירות ערך, נוצרה בעיה של עונתיות. במש־רדי רואי חשבון יש צוותים קבועים ויש עוב־דים זמניים, ולכן יש לתכנן מראש גיוס כוח אדם, הדרכתו והכשרתו, תגבור בזמני לחץ וכו'. חשיבות הדיוק בזמנם של העובדים עולה לאור אילוצי מועד סיום הביקורת ועלותה.

ניצול הביקורת לשירותים נילווים

מודל לתכנון כולל של הביקורת

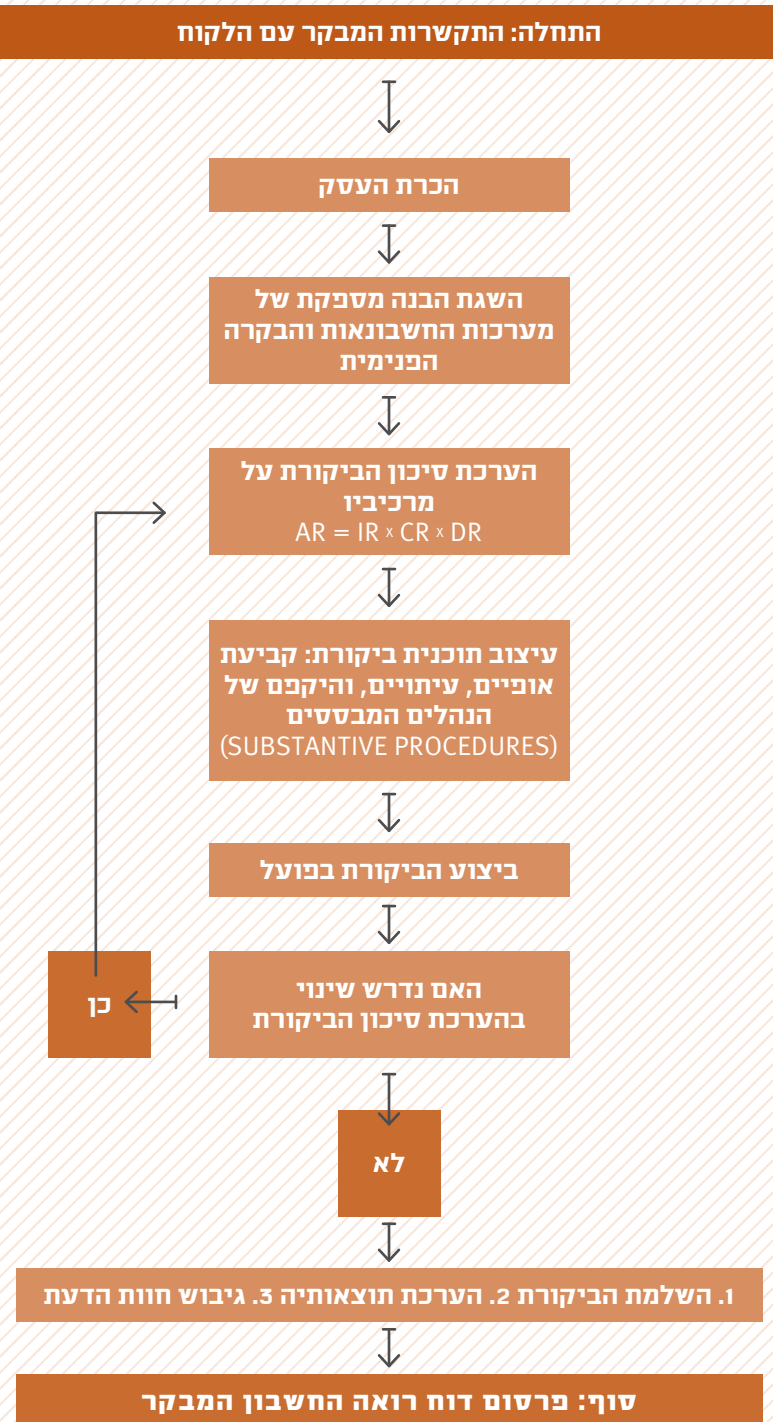
מתודולוגיית המודל המובא כאן בנויה על זרימת תהליך התכנון הכולל של הביקורת מרגע פניית הלקוח לקבל שירותי ביקורת אצל רואה החשבון המבקר, מתן הסכמתו (או אי מתן הסכמתו) לפנייה, דרך תכנון הביקורת וביצועה ועד למתן דוח רואה החשבון המבקר. המודל בנוי על שישה פרמ־טרים, שלב אחר שלב, כשלא ניתן לעבור לשלב הבא מבלי לעמוד בדרישות השלב הקודם.

1. דרישות היסוד מרואה החש־בון המבקר שאי עמידה בהן אינה מאפשרת ביצוע הביקורת על ידי רואה החשבון המבקר - עמידה בתקני אב לביקורת המחייבים את רואה החשבון המבקר לבחון עצמו כדי להחליט אם הוא עומד בדרישות תקני האב המחייבים:

< מיומנות. זוהי השאלה הראשונה שעל רואה החשבון המבקר לשאול את עצמו: האם הוא מיומן דיו כדי לבצע את הביקורת בצורה מקצועית מתאימה.

< אי־תלות. לאחר שרואה החשבון המבקר עומד לדעתו בדרישות תקן אב לבי־קורת "מיומנות", הוא נדרש לבחון אם הוא עונה על דרישת תקן אב לביקורת "אי־תלות" והבהרת תקן אב לביקורת זה בתקנות רואי חשבון (ניגוד עניינים ופגיעה באי תלות

תרשים 2: ההתקשרות, הביקורת וחוות הדעת

כתוצאה מעיסוק אחר).

2. דרישות כלליות.

לאחר עמידה בדרישות השלב הראשון, נדרש רואה החשבון לבצע נהלים שיש בהם כדי "הכרת המבוקר".

שלב זה מורכב אף הוא משני פרמטרים:

< הכרת המבוקר - המסגרת המשפטית: על רואה החשבון המבקר לברר באיזה סוג של מבוקר מדובר. האם מדובר על חברה, אגודה שיתופית, מלכ"ר לסוגיו ועוד.

< הכרת המבוקר - הבנה של המבוקר וסביבתו והערכת הסיכונים המתמייחסים להצגה מוטעית מהותית.

3. דרישות פרטניות - הערכת סיכונים

נים, הבאות לאחר השלב השני והמתמייחסות להערכת הסיכונים: זיהוי מוקדי הסיכון להצגות מוטעות מהותיות העשויים להצריך את המבקר לזהירות יתרה.

4. דרישות פרטניות - בדיקות של

בקה. בדיקת נאותות הבקרה הפנימית כנדרש בתקן אב לביקורת 9 וזיהוי "הבטן הרכה" של המבוקר ונקודות התורפה בה, העלולים להוות סביבה נוחה לקיומן של הצגות מוטעות מהותיות, בין שמקורן בטעות ובין שמקורן בתרמית.

5. דרישות פרטניות - נהלים מבססים.

לאור הערכת נקודות התורפה כפי שנחשפו בשלב הרביעי, נדרש רואה החשבון המבקר לתת מענה הולם באמצעות תכנון נהלים מבססים אשר יעמדו בקנה אחד עם הערכת סיכון הביקורת שקבע.

6. דרישות פרטניות - ההשלכות על

חוות הדעת. לאחר יישום הנהלים המבססים והתאמת הערכת סיכון הביקורת לממצאים בפועל וגזירת נוהלי הביקורת הנדרשים כתוצאה מכך, נדרש רואה החשבון להעריך את השפעת ממצאי הביקורת על חוות דעתו. שלב זה הוא האחרון בביקורת, ובא לאחר שרואה החשבון ערך נהלים אנליטיים כדי לקבל ראיות מסייעות לראיות הביקורת שצבר במשך תהליך הביקורת והמאששות את הערכת ממצאי הביקורת שלו.

בעמודים הבאים מוצג מודל לתכנון כולל של הביקורת כאשר הגוף המבוקר הוא מלכ"ר. עם זאת, תרומתו של המודל היא בכך שניתן ליישמו, בשינויים המתאימים, לכל גוף מבוקר אחר. ●

מודל לתכנון כולל של הביקורת במלכ"ר

6. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	3. דרישות פרטניות	2. דרישות כלליות	1. דרישות יסוד
<p>ההשלכה על חוות הדעת</p>	<p>נהלים מבססים IT +</p>	<p>בדיקות של בקרות</p>	<p>הערכת הסיכונים</p>	<p>הכרת המלכ"ר</p>	<p>עמידה בתקני אב לביקורת</p>
<p>6.1 (מתייחס ל-3.1 דרך 4.1 ר-5.1)</p> <p>א. הגיע רואה החשבון למסקנה כי פעילות המלכ"ר אינה כוללת "עשיית רווחים" - ייתן רואה החשבון המבקר חוות דעת בלתי מסויגת</p> <p>ב. הגיע רואה החשבון המבקר למסקנה שקיימת אפשרות שההכנסה הלא-מלכ"רית כולה או חלקה עשויה להגיע לכדי הכנסה מ"עסק" - יודיע רואה החשבון המבקר על כך לוועד המנהל של המלכ"ר כדי לשקול קבלת חוות דעת משפטית בעניין:</p> <p>(1) אם לפי חוות הדעת המשפטית אין ממש לחששותיו של רואה החשבון המבקר והכנסות המלכ"ר כולן מלכ"ריות - ורואה החשבון המבקר מאמץ מסקנה זו - יתן חוות דעת בלתי מסויגת בעניין זה</p> <p>(2) אם רואה החשבון המבקר אינו מאמץ את חוות הדעת המשפטית בעניין ולדעתו הכנסות המלכ"ר כולן או חלקן מגיעות לכדי הכנסה מ"עסק" - יסתייג או יתן חוות דעת שלילית, לפי העניין, תוך שהוא מציין בפיסקת הבסיס למסקנה המסויגת או השלילית את עמדת הוועד המנהל של המלכ"ר וחוות הדעת המשפטית שקיבל המלכ"ר</p>	<p>5.1 (מתייחס ל-3.1 דרך 4.1)</p> <p>א. בדוק מדגמית סעיפי תקבולים ותשלומים על ידי בדיקת אסמכתאות רלוונטיות (כדי לגלות חריגים - מה שאינו מתאים לאופי המלכ"ר והיקפו)</p> <p>ב. בדוק התכתבויות כדי לעלות על נתיבי מקורות הכנסה מסוימים</p> <p>ג. קרא פרוטוקולים כדי לעלות על נתיבי מקורות הכנסה מסוימים</p> <p>ד. קיים שיחות ובירורים עם ההנהלה ופקידות בכירה</p> <p>ה. קבל הצהרת מנהלים בעניין</p>	<p>4.1 (מתייחס ל-3.1) בדיקה אם קיימות בקרות המתריעות על ביצוע פעילות לא מלכ"רית; אם כן, האם היא מדווחת לאלתר לוועד ולוועדת הביקורת</p>	<p>3.1 עשיית רווחים</p>	<p>2.1 הכרת המלכ"ר - המסגרת המשפטית: א. מהו סוג המלכ"ר והתקנות הרלוונטיות החוק והוראות הרלוונטיות ג. הכרת הרגולטור והוראותיו הרלוונטיות ד. הכרת מסמכי היסוד של המלכ"ר ה. בדיקת קיומו או אי קיומו של אישור ניהול תקין ו. בדיקת קיומו או אי קיומו של אישור לפעול על פי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה ז. הכרת הפסיקה הרלוונטית (בשעריך ירושלים, ביהכ"ס הגדול וכדומה)</p>	<p>1.1 עמידה בתקני אב לביקורת: א. מיומנות ב. אי-תלות</p>

1. דרישות יסוד	2. דרישות כלליות	3. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	6. דרישות פרטניות
עמידה בתקני אב לביקורת	הכרת המלכ"ר	הערכת הסיכונים	בדיקות של בקרות	נהלים מבססים IT +	ההשלכה על חוות הדעת
	<p>2.2 הכרת המלכ"ר - הבנה של המלכ"ר וסביבתו, והערכת הסיכונים המתייחסים להצגה מוטעית מהותית (פעולות בהתאם להוראות תקני ביקורת 93 ו-98):</p> <p>א. הכרת המערך הארגוני וסביבתו (האם העמותה נכנסת להגדרת גודל מלכ"ר לפי סעיף 19(ב) או 19(ג) לחוק העמותות, וכד')</p> <p>ב. העיסוק הספציפי של המלכ"ר (והאם הוא עולה בקנה אחד עם המטרות הציבוריות כפי שנקבעו בתוספת לסעיף 345 לחוק החברות)</p> <p>ג. הכרת הענף בו פועל המלכ"ר</p> <p>ד. קיומם של מקורות הכנסה לא-מלכ"ריים (השכרת שטחים, זיכיונות וכד')</p> <p>ה. הכרת המערכת החשבונאית</p> <p>ו. הכרת מערכת הבקרה הפנימית</p> <p>ז. הכרת טכנולוגית המידע במלכ"ר (IT)</p>	<p>3.2 חלוקת רווחים (חלוקה אסורה)</p>	<p>4.2 (מתייחס ל-3.2) א. בדיקה אם קיימות בקרות לעניין ניהול תקין של התיקים האישיים של העובדים</p> <p>ב. בדיקה אם קיימות בקרות לעניין קיום אישורים לכל תגמול ותימרוץ עובדים ומנהלים שלא דרך השכר</p>	<p>5.2 (מתייחס ל-3.2 דרך 4.2) א. בדוק מדגמית: תיקים אישיים, תשלומי שכר; האם כוללים חוזי העסקה עדכניים, תקפים ומאושרים</p> <p>ב. בדוק נאותות הדוח על חמשת מקבלי השכר הגבוהים במלכ"ר</p> <p>ג. בדוק את האישורים שניתנו ע"י הגופים המאשרים תשלומים וטובות הנאה</p> <p>ד. בדוק אם חברי הוועד או חברי ועדת הביקורת מקבלים תגמול על פי התקנות לתיגמול חברי ועד או ועדת ביקורת</p>	<p>6.2 (מתייחס ל-3.2 דרך 4.2) ר-5.2) כל האמור ב-6.1 לעיל תקף גם כאן לענייננו בשינויים המתחייבים (כך לדוגמא, במקום "עשיית רווחים" יבוא "חלוקת רווחים")</p>

6. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	3. דרישות פרטניות	2. דרישות כלליות	1. דרישות יסוד
<p>ההשלכה על חוות הדעת</p>	<p>נהלים מבססים IT +</p>	<p>בדיקות של בקרות</p>	<p>הערכת הסיכונים</p>	<p>הכרת המלכ"ר</p>	<p>עמידה בתקני אב לביקורת</p>
<p>6.3 (מתייחס ל-3.3 דרך 4.3 ו-5.3)</p> <p>א. הגיע רואה החשבון המבקר למסקנה, כי תוצאות קיום הפעילות הבלתי-חוקית ניתנות לכימות והן קיבלו ביטוי נאות בדוחות הכספיים, על כל המשתמע מכך - חוות הדעת תהיה בלתי מסויגת</p> <p>ב. הגיע רואה החשבון המבקר למסקנה, כי תוצאות קיום הפעילות הבלתי-חוקית ניתנות לכימות והן לא קיבלו ביטוי נאות בדוחות הכספיים, על כל המשתמע מכך - חוות הדעת תהיה מסויגת או שלילית, בהתאם לנסיבות</p> <p>ג. אם אין באפשרותו של רואה החשבון המבקר להשיג ראיות ביקורת נאותות כדי לאשש או להפריך את החשש לקיומה של פעילות בלתי-חוקית - על רואה החשבון המבקר לבחון את ההשפעה של העדר ראיות ביקורת אלו על הדוח שלו. משמע: ישקול אם עליו להסתייג או להימנע ממתן חוות דעת, אם בכלל</p> <p>ד. אם אין באפשרותו של רואה החשבון המבקר להעריך את ההשפעה האפשרית של תוצאות קיום הפעילות הבלתי חוקית - יסתייג רואה החשבון או יימנע ממתן חוות דעת, בהתאם לנסיבות, בשל הגבלה בביקורת</p>	<p>5.3 (מתייחס ל-3.3 דרך 4.3)</p> <p>א. סקור את חשבונות התקבולים והתשלומים ובדוק פעולות חריגות ויוצאות דופן (מה שאינו מתאים לאופי המלכ"ר והיקפו) תוך התאמה לרישומים ולאסמכתאות המבססות, לרבות קריאת פרוטוקולים והתכתבויות בעניין</p> <p>ב. קבל חוות דעת היועצים המשפטיים, אם נדרש</p>	<p>4.3 (מתייחס ל-3.3) בדיקה אם קיימות בקרות המתריעות על פעילות חריגה (בסכום, בתדירות או בזהות) בקבלה ומתן "תרומות", או ביצוע תשלומים שלא על פי הנהלים</p>	<p>3.3 קיום פעילות בלתי חוקית</p>		

1. דרישות יסוד	2. דרישות כלליות	3. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	6. דרישות פרטניות
עמידה בתקני אב לביקורת	הכרת המלכ"ר	הערכת הסיכונים	בדיקות של בקרות	נהלים מבססים IT +	ההשלכה על חוות הדעת
		3.4 קיום מגבלות ע"י התורמים	4.4 (מתייחס ל-3.4) בדיקה אם קיימות בקרות המתריעות מפני שימוש בלתי מורשה בכספי תורמים ע"י המלכ"ר	5.4 (מתייחס ל-3.4 דרך 4.4) א. קריאת פרוטוקולים והתכתבויות (גם במדיה אלקטרונית), בשים לב לגבי התדייניות באשר לתרומות פוטנציאליות בסכומים מהותיים ב. בדוק הסכמי הבנות עם התורמים הפוטנציאליים ג. בדוק הסכמים סופיים לקבלת התרומות וייעודן ד. בדוק נאותות העברת הכנסות מוגבלות שפג תוקף ההגבלות - לדוח על הפעילויות ה. קבל חוות דעת היועצים המשפטיים באשר להתחייבות תלויות אפשריות בשל כך	6.4 (מתייחס ל-3.4 דרך 4.4 ו-5.4) א. הגיע רואה החשבון למסקנה, כי המלכ"ר מיישם כהלכתם את תנאי ההגבלות שהוטלו על ידי התורמים - יתן רואה החשבון המבקר חוות דעת בלתי מסויגת ובנוסח האחיד ב. הגיע רואה החשבון המבקר למסקנה שקיימת אפשרות שהמלכ"ר אינו מיישם כהלכתם את תנאי ההגבלות שהוטלו על ידי התורמים - יודיע רואה החשבון המבקר על כך לוועד המנהל של המלכ"ר כדי לברר עמדתו בעניין ואפשר גם שישקול קבלת חוות דעת משפטית: (1) השתכנע רואה החשבון המבקר, כי המלכ"ר עומד בתנאי הגבלות התורמים - יתן חוות דעת בלתי מסויגת ובנוסח האחיד (2) השתכנע רואה החשבון המבקר, כי המלכ"ר לא עומד בתנאי מגבלות התורמים והוועד המנהל של המלכ"ר אינו עושה לתיקון המצב ולא ניתן גילוי לכך בדוחות הכספיים - יסתייג בשל קיומה של התחייבות תלויה אפשרית והעדר הגילוי בשל כך (3) השתכנע רואה החשבון המבקר, כי המלכ"ר לא עומד בתנאי מגבלות התורמים והוועד המנהל של המלכ"ר אינו עושה לתיקון המצב אך ניתן גילוי נאות לכך בדוחות הכספיים - יתן חוות דעת בלתי מסויגת עם הפניית תשומת לב לביאור על אודות ההתחייבות התלויה האפשרית

1. דרישות יסוד	2. דרישות כלליות	3. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	6. דרישות פרטניות
עמידה בתקני אב לביקורת	הכרת המלכ"ר	הערכת הסיכונים	בדיקות של בקרות	נהלים מבססים IT +	ההשלכה על חוות הדעת
		3.5 העדר מרכיב הרווח	4.5 (מתייחס ל-3.5) בדיקה אם קיימות בקרות המתריעות על:	5.5 (מתייחס ל-3.5 דרך 4.5)	6.5, 6.6, 6.7 (מתייחס ל-7-3.5 דרך 7-4.5 ו-7-5.5, בהתאמה) תלוי בתוצאות הביקורת:
		א. אי עמידה בצפי/תקנים למדדים תפעוליים, כגון תקן צריכת מזון ע"י חניך וכדומה	א. בדיקת נאותות העמידה בתקנים שנקבעו כגון, תקן צריכת מזון לחניך וכדומה	א. בדיקת נאותות העמידה בתקנים שנקבעו כגון, תקן צריכת מזון לחניך וכדומה	(1) אם לדעת רואה החשבון בהתאם המלכ"ר לא פעל רלוונטיים - יסתייג או יתן חוות דעת שלילית, לפי העניין
		ב. חוסר הלימה של המצאי לרשום	ב. בדיקת הלימות המצאי לרשום (גם על ידי בדיקות פתע)	ב. בדיקת הלימות המצאי לרשום (גם על ידי בדיקות פתע)	(2) הייתה הגבלה בביקורת או הגבלה יזומה של הנהלת המלכ"ר מסיבות מוצדקות - יסתייג או יימנע, לפי העניין
		ג. סטייה של ביצוע מול תקציב	ג. בדיקת ביצוע מול תקציב בפועל, וניתוח סטיות מחיר וכמות, השווה ניתוח הסטיות לשנים קודמות ואם רלוונטי למקובל בענף	ג. בדיקת ביצוע מול תקציב בפועל, וניתוח סטיות מחיר וכמות, השווה ניתוח הסטיות לשנים קודמות ואם רלוונטי למקובל בענף	(3) היתה הגבלה יזומה מצד הנהלת המבוקר שאינה מסיבות מוצדקות - יימנע ממתן חוות דעת
		ד. אי קיום נוהל מכרזים כשהדבר נדרש (לגבי קבלת שירותים למיניהם או לגבי הרכש) או דיון בוועדת קניות במקרה הרלוונטי	ד. בדיקת מדגמית קיום מכרזים או החלטות ועדת קניות, בהתאמה, הנדרשים בנסיבות	ד. בדיקת מדגמית קיום מכרזים או החלטות ועדת קניות, בהתאמה, הנדרשים בנסיבות	
		ה. המשך העסקת קבלנים, ספקים ונותני שירותים למרות שתוקף החוזה עימם פג	ה. המשך העסקת קבלנים, ספקים ונותני שירותים למרות שתוקף החוזה עימם פג	ה. בדיקת מדגמית תקפותם של חוזי העסקה עם קבלנים, ספקים ונותני שירותים (קבל חוות דעת היועצים המשפטיים אם נדרש)	
		ו. אי קיום מחזוריות של תרומות שאמורות להתקבל בפרקי זמן קצובים	ו. אי קיום מחזוריות של תרומות שאמורות להתקבל בפרקי זמן קצובים	ו. בדיקת שלמות הכנסות ע"י מעקב של נתונים שזוהו בבדיקת פרוטוקולים, התכתבויות, שיחות ובירורים עם חברי הוועד והפקידות הבכירה, אל מול ההכנסות בפועל	
		ז. אי קיום מחזוריות של הוצאות תקופתיות	ז. אי קיום מחזוריות של הוצאות תקופתיות	ז. בדיקת שלמות הוצאות תקופתיות אופייניות וקבל הסברים כנ"ל למקרים של חוסר	
		ח. חוסר פרופורציה בין עלויות גיוס כספים לכספים שגויסו	ח. חוסר פרופורציה בין עלויות גיוס כספים לכספים שגויסו	ח. בדיקת קיום הקבלה בין הוצאות "גיוס כספים" לקבלת התרומות	
		ט. ביצוע עסקאות עם צדדים קשורים	ט. ביצוע עסקאות עם צדדים קשורים	ט. בדיקת עסקאות עם צדדים קשורים והאם בוצעו בתנאי שוק ובדרך הרגילה, ואם אושרו כדין	

1. דרישות יסוד	2. דרישות כלליות	3. דרישות פרטניות	4. דרישות פרטניות	5. דרישות פרטניות	6. דרישות פרטניות
עמידה בתקני אב לביקורת	הכרת המלכ"ר	הערכת הסיכונים	בדיקות של בקרות	נהלים מבססים IT +	ההשלכה על חוות הדעת
		3.6 קבלת תרומות בשווי כסף	4.6 (מתייחס ל-3.6) בדיקה אם קיימות בקרות המבטיחות טיפול ובידול של תרומות בשווי כסף	5.6 (מתייחס ל-3.6 דרך 4.6) א. בדוק מדגמית הכנסות בשווי כסף אל מול הפרוטוקולים/ התכתבויות; לרבות מעקב אחר התפתחות ב. בדוק התאמת הרישומים למסגרת הדיווח הכספי הרלוונטית (Fair Value) ג. קבל חוות דעת מומחה, אם נדרש	
		3.7 עמידה בדרישות רשויות המס	4.7 (מתייחס ל-3.7) בדיקה אם קיימות בקרות המבטיחות: א. טיפול ובידול הכנסות שאינן מלכ"ריות ב. מעקב אחר קיום הוראות המס: הוצאות עודפות, מס שכר, מס על הגרלות וכדומה	5.7 (מתייחס ל-3.7 דרך 4.7) א. בדוק אם קיים פוטנציאל של הכנסות לא-מלכ"ריות (כגון: שכר מקום, זיכיונות להפעלת דוכנים, קיום הגרלות וכיוצ"ב) ב. לגבי קיום הגרלות - בדוק האם המלכ"ר הניב רווח (כי אז הרווח חייב בשיעור מס חברות) ג. בדוק נאותות עמידה בתשלום מקדמות על הוצאות עודפות בשיעור של 90%, ככל שנדרש ד. כנ"ל לגבי תשלום מס שכר (7.5%) מעל סכום שנקבע ומתעדכן מעת לעת ה. בדוק נאותות העמידה בתשלומי ניכיים עבור שכר ו. בדוק נאותות ניכוי מס במקור ממקבלי תשלומים עבור מתן שירותים ותיגמול חברי הוועד וועדת הביקורת	